

De

NUMMER 16 /// JAARGANG 88 /// 3 MEI 2013

# Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Zing voor de Heer  
een nieuw lied

*Om down van te worden*

Rustig slapen



## Het nieuwe Liedboek

Zingen en bidden in huis en kerk

## COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

**Bestuur** drs. Bernard Bos (voorzitter),  
Herman Rozemuller (penningmeester)

**Kernredactie** drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),  
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),  
drs. Bram Beute, drs. Janneke Burger- Niemeijer,  
drs. Peter Hommes, drs. Erik Koning,  
dr. Hans Schaeffer.

**Brede redactie** kernredactie plus dr. Erik de Boer,  
dr. Ad de Bruijne, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per e-mail: [redactie@dereformatie.nl](mailto:redactie@dereformatie.nl).  
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie, Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat met (abonnementen)administratie te maken heeft naar [info@dereformatie.nl](mailto:info@dereformatie.nl) of per post naar De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

**Opmaak** IDD concept.communicatie.creatie | [www.idd.nu](http://www.idd.nu)

**Druk** Kon. BDU Grafisch bedrijf

### Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen  
[info@dereformatie.nl](mailto:info@dereformatie.nl) /// tel. 0529 - 43 88 90

### Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,  
tel. 06 - 139 959 05 /// [adverteren@dereformatie.nl](mailto:adverteren@dereformatie.nl)  
Contracttarief op aanvraag

### Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///  
buitenland € 130,-

- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m  
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

[www.dereformatie.nl](http://www.dereformatie.nl)



Volg ons op Twitter  
via #DeReformatie

## LEVE DE KONING!

TEKST: BAS LUITEN, HOOFDREDACTEUR ///

Wij zijn koningin Beatrix dankbaar voor de manier waarop zij haar hoge ambt inhoud heeft gegeven. Met toewijding heeft zij zich ingezet voor land en volk, trouw aan de eed die zij ooit had afgelegd. Zij wist te spreken met kennis van zaken, al deed ze dat vaak in het verborgene. Want het staatshoofd doet niet aan politiek, in ieder geval niet aan partijpolitiek.

Wij leven in een vrije democratie, die ooit werd verdedigd tegenover tirannie. Ons echte koningslied heeft het over 'de tirannie verdrijven', waaraan de Oranjes zeker hebben bijgedragen in de tijd van de Tachtigjarige Oorlog. Maar vrijheid kan doorschieten in een volstrekt libertinisme, waarin geen grenzen meer bestaan aan wat kan en mag. De democratie, waarin het volk zichzelf regeert, kan dan heel hard zijn, want wat de meerderheid wil wordt wet. En het volk wil steeds meer! Het zal alleen die leiders kiezen, die dat ook willen. Politiek wordt dan een eng bedrijf, want

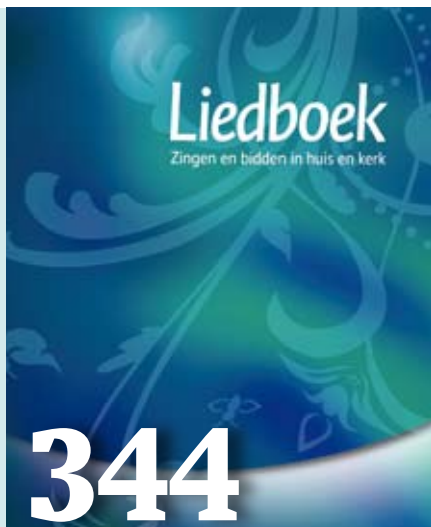
gekozen politici kunnen maar één ding doen, namelijk hun kiezers behagen. Daarom is het staatshoofd zo belangrijk. Als niet gekozen staat hij boven de partijen. Eigenlijk zouden ook de ministers boven de partijen moeten staan, maar praktijk is dat dat steeds minder lukt. Want de wil van de meerderheid is sterk, haar macht reikt tot in het torentje.

We kunnen slechts vermoeden wat de koningin allemaal besproken heeft met de diverse premiers die ze in haar paleis heeft ontvangen. Maar zij heeft er aan bijgedragen om verder te kijken dan de wil van een partij en de waan van de dag.

Daarom danken wij God voor het goede in deze vorstin ontvangen, en wij bidden voor onze nieuwe koning Willem-Alexander en koningin Maxima. Ook al zou de rol van de koning verder worden beperkt, dan nog verwijst zijn hoge ambt naar Hem die boven alle partijen staat.



## IN DIT NUMMER



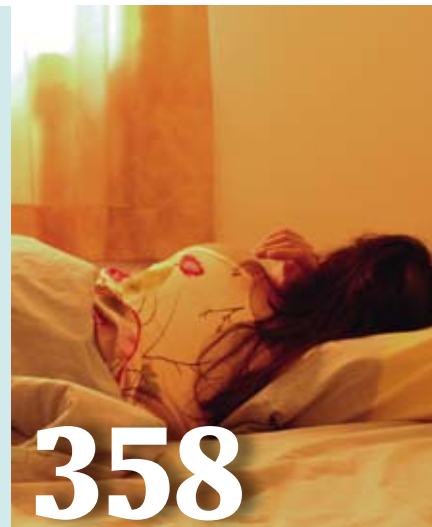
### OP WEG NAAR EEN NIEUW LIEDBOEK

Eind mei wordt in Monnickendam het nieuwe Liedboek gepresenteerd, een bundel met een enorme verscheidenheid aan liederen, liturgische teksten en gebeden. Het is een uitdaging van formaat om daarmee in allerlei leefkringen aan de slag te gaan!



### DE KERK IS KATHOLIEK OF ZE IS NIET - 2

In dit nummer opnieuw aandacht voor de katholiciteit van de kerk, nu over de betekenis ervan voor de afgrenzing van de kerk en voor de ruimte waarin zij zich beweegt. 'Ruimte betekent dat je niet allemaal op dezelfde plek staat of hoeft te staan.'



### RUSTIG SLAPEN

Van Maarten Luther is bekend dat hij eens heeft gezegd: 'Here God, het is uw kerk, ik ga slapen.' Als je gaat bladeren in de Psalmen kom je tegen dat psalmdichters veel en vaak wakker liggen. Gods zorg over ons leven is volcontinu, Hij slaapt nooit.

## EN VERDER

347 COLUMN OM DOWN VAN TE WORDEN /// 347 [WWW.DEREFORMATIE.NL](http://WWW.DEREFORMATIE.NL) /// 348 PROEF EN ZING /// 350 ZING DE HEER EEN NIEUW LIED /// 360 BIJBELTAAL OM DE ANDEREN TE DIENEN /// 362 BOEKBESPREKING BIJBELSE BOUWSTENEN VOOR HET HUWELIJK /// 363 UIT DE KERKEN /// 364 NIEUWS EN PERSBERICHTEN

# Op weg naar een nieuw Liedboek

TEKST: JETZE BAAS, NAMENS DE GKV BESTUURSLID BIJ DE ISK (INTERKERKELIJKE STICHTING VOOR HET KERKLIED) ///

**Het zal u niet ontgaan zijn dat eind deze maand het nieuwe Liedboek wordt gepresenteerd. Het Liedboek heeft als vervolgtitel meegekregen: *zingen en bidden in huis en kerk*. Dit artikel is een beschrijving van wat het nieuwe Liedboek te bieden heeft en een verantwoording van diverse keuzes die er zijn gemaakt bij het samenstellen van de bundel.**

**P**recies veertig jaar geleden zag het eerste *Liedboek voor de kerken* het levenslicht: een boek met psalmen en gezangen voor kerkelijk gebruik. Sindsdien is er veel veranderd: niet alleen qua liedkeuze in de kerken en qua taalgebruik, maar er is tegenwoordig bijvoorbeeld ook veel meer aandacht voor de plaats van kinderen in de kerk. Die veranderingen vormden de aanleiding voor de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) om te gaan werken aan een nieuwe, eigentijdse, liedbundel voor de kerken.

Aanvankelijk gebeurde dat alleen met die kerken die vertegenwoordigd waren in de ISK: de Protestantse Kerk Nederland, de Broederschap van Remonstranten en de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap NPB. Vanaf 2008 sloten de GKV en de NGK zich bij het project aan, een jaar later voegden zich daar twee Belgische kerken bij: de Verenigde Protestantse Kerk en de Evangelisch-Lutherse kerk.

**Verscheidenheid** Het nieuwe Liedboek is een bundel geworden met een enorme verscheidenheid aan liederen. Er is een groot aantal liederen blijven staan die ook opgenomen waren in het eerste Liedboek uit 1973, maar er staan bijvoorbeeld ook liederen in uit

de Psalmen voor Nu en uit de Opwekkingsbundels.

Het bevat als gevolg van de diversiteit van de deelnemende kerken liederen

van uiteenlopende signatuur: zowel liederen die de Vrijzinnige Geloofsgemeenschap bedienen als liederen die door de verschillende Gereformeerde Kerken kun-

nen worden gebruikt.

Om uit het overweldigende aanbod van bestaande en nieuwe liederen een verantwoorde keuze te maken, werd de redactie ondersteund door acht werkgroepen, die aan de slag gingen met de volgende categorieën: psalmen, gezangen in het huidige Liedboek, nieuwe Nederlandse liederen, nieuwe buitenlandse liederen, kinder-, jeugd-

en tienerliederen, liturgische gezangen, overige zangvormen en gebeden en teksten voor meditatie.

Elke werkgroep beoordeelde het aanbod volgens afgesproken criteria. Primaire criteria waren taal, muziek, relatie woord-toon, theologie en liturgische functionaliteit. Een lied moest op al deze punten kwaliteit hebben om het voor te dragen. Secundaire criteria werden gevormd door internationale betekenis, historische betekenis, beschikbaar kerkmuzikaal repertoire, emotionele betekenis (geliefdheid) en toegankelijkheid van de bundel als geheel.

De redactie beoordeelde vervolgens de voorstellen van de werkgroepen. Daarbij werd rekening gehouden met een evenwichtige verdeling van de liederen over de thema's. Zo ontstond een liedboek dat breder is geworden dan het bestaande. Door zowel de omvang als de verscheidenheid zul je als kerk een selectie moeten maken van liederen die bruikbaar zijn voor jouw gemeente. Wat bij de ene gemeente past, hoeft niet per se ook bruikbaar te zijn voor de

*'Beoordelen op*

*zingbaarheid is*

*relatief. Onbekende*

*liederen dreigen vaak*

*onbemind te worden'*



**Indeling en gebruik** De indeling is op sommige punten verrassend. Zo zijn de diverse manieren waarop je een psalm kunt zingen bij elkaar gezet: de Geneefse melodie wordt gevolgd door bijvoorbeeld een zetting van de Psalmen Van Nu. Als je als gemeente straks gebruik maakt van het nieuwe Liedboek, heb je ontzettend veel mogelijkheden om liturgische variatie aan te brengen, vooral wanneer je beschikt over een cantor en/of een cantorij. Een andere verrassing is de indeling rond de zogenaamde getijden: het vaste ritme van gebeden en liederen door de dag heen. Het boek bevat prachtige liederen die te gebruiken zijn als morgengebed of als avondgebed, en liederen rond de maaltijd, zowel voor thuis als voor de maaltijd van de Heer. Het boek is geschikt voor het gebruik in diverse zogenaamde leefkringen en situaties: allereerst natuurlijk voor de erediensten op zon- en feestdagen, maar ook voor overige gemeentevieringen als Vespers, in het pastoraat bij ziekenbezoek en rouwbezoek bijvoorbeeld en voor persoonlijk gebruik thuis. Er staan liederen in voor feestelijke gelegenheden, voor het slapengaan, bij het opstaan, gebeden bij het eten aan tafel enzovoort. Je hebt in elk van die situaties de keuze uit vijf aspecten: psalmen, traditie en vernieuwing, liederen voor tieners, kinderen en



Of een lied geschikt en bruikbaar is, hangt onder andere af van de context waarbinnen je het wilt gebruiken ///

jongeren, en liederen voor de verschillende leefkringen en gezongen liturgie. Het Liedboek bevat tevens gezongen liturgieën. Een oud gebruik, *uwe* dat we in veel protestantse kerken niet meer zo kennen, *is een* maar dat mooi en waardevol *worden* kan zijn om bij bijzondere gelegenheden te benutten.

**norme** **Bruikbaarheid** De verscheidenheid aan liederen is dus **heid aan** enorm groot geworden. Of een lied geschikt en bruikbaar is, **en'** hangt allereerst af van de context waarbinnen je het wilt gebruiken. Minstens zo belangrijk is op grond waarvan je het beoordeelt. God wil tronen op onze lofzangen. Hij heeft talenten in mensen gelegd om muziek te maken, verzen te schrijven en muziek te componeren. Hij geniet ervan als die talenten benut worden. Als het criterium van onze beoordeling van liederen niet onze particuliere smaak is, maar

bewondering voor Gods werk in mensen, wordt meer recht gedaan aan zijn werk. Ook beoordelen op 'zingbaarheid' is relatief. Onbekende liederen dreigen vaak onbeminde liederen te worden. Soms moet je een lied leren zingen en leren waarderen en moet je tijd en aandacht besteden aan het onbevangen en onbevooroordeeld luisteren naar nieuwe liederen.

**Cantor en cantorij** Het nieuwe Liedboek met zijn plm. 1150 liederen biedt dus een schat aan materiaal. Je krijgt echt waar voor je geld. Hoe kun je zo veel mogelijk uit deze schatkist putten? In veel van de kerkgenootschappen die deelnemen aan het ISK vormen een cantor en een cantorij een gebruikelijke muzikale ondersteuning van de erediensten. Dat zijn geen voorwaarden voor de invoering van het nieuwe Liedboek, maar deze vorm van ondersteuning kan wel een opmaat zijn naar een rijkere liturgie.

Wijlen prof. dr. C. Trimp zei: 'Wij zijn niet op weg naar de eeuwige preek, maar wel naar de eeuwige lofzang.' Daarmee is niet gezegd dat het belang van de preek ondergeschikt is aan dat van de lofzang, maar wel dat zorgvuldige aandacht voor de kwaliteit van de lofzang in de eredienst op zijn plaats is. Ook in de liederen wordt Gods Woord uitgedragen en zijn lof gezongen. Wat een zegen als er in een gemeente specialisten zijn die de gemeente daarin kunnen voorgaan en in kunnen meenemen! Wellicht ligt hier voor onze kerken een uitdaging die via het nieuwe Liedboek weer voor het voetlicht gehaald kan worden. Het aanstellen van een cantor en/of een cantorij zoals die functioneren in veel andere kerken, kan het niveau van de lofzang enorm ten goede komen. In die gemeenten waar al een cantor is aangesteld, stijgt het muzikale gehalte van de dienst. Het zou mooi zijn als binnen de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) daar in bredere zin aandacht voor zou komen.

**Aanvaarding** In de vorige eeuw hebben de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) er om verschillende redenen aanvankelijk voor gekozen geen gebruik te maken van het *Liedboek voor de kerken*. Er ontstond toen een bundel met eigen psalmberijmingen en eigen liederen. Naar mijn mening is die gang van zaken achteraf zeer te betreuren. De scheiding die ermee gemaakt werd, had niet hoeven bestaan. Gelukkig werd in een later stadium het *Liedboek voor de kerken* alsnog gedeeltelijk aanvaard én sloten de GKv zich in 2008 aan bij het ISK toen er een nieuw Liedboek ontwikkeld ging worden. Diverse kunstenaars

*'Ik zou ervoor willen  
pleiten om dit  
Liedboek in onze  
kerken in zijn geheel  
te aanvaarden'*

uit eigen gelederen namen deel aan de werkgroepen. Namens de GKv werden de tussentijdse resultaten door een tweetal supervisors beoordeeld. Inmiddels staat het nieuwe Liedboek op het punt gepresenteerd te worden. Ik zou ervoor willen pleiten, vooruitlopend op de synode van 2014, om dit Liedboek in onze kerken in zijn geheel te aanvaarden. Niet omdat alle

liederen even geschikt en bruikbaar zijn, maar omdat het proces waarvoor veertig jaar geleden gekozen is, niet meer hanteerbaar is: een lied-voor-lied beoordeling door een synode. In vrijwel elke gemeente dient een universitair opgeleide voorganger. Gezien zijn opleiding zou hem de bevoegdheid moeten worden toevertrouwd om die liederen te kiezen die bruikbaar, verantwoord en zingbaar zijn. Daarmee is die bevoegdheid ook weer waar zij thuishoort: niet op het niveau van de synode, maar bij de plaatselijke kerk.



Het aanstellen van een cantor en/of een cantorij zoals die functioneren in veel andere kerken, kan het niveau van de lofzang enorm ten goede komen ///

Het *Liedboek- zingen en bidden in huis en kerk* zal worden gepresenteerd op zaterdag 25 mei a.s. in de Grote Kerk in Monnickendam. Het wordt een feestelijke liedboekdag, waar men de hele dag op zeer diverse manieren kan kennismaken met het liedboek. Aanmelden is helaas niet meer mogelijk omdat het maximum aantal deelnemers is bereikt.

De website [www.liedboek.nl](http://www.liedboek.nl) biedt veel informatie over het proces van totstandkoming van het Liedboek en over hoe het Liedboek eruit komt te zien. Het *Liedboek - zingen en bidden in huis en kerk* is vanaf eind mei beschikbaar in drie versies: het liedboek voor de gewone gebruiker, een begeleidingsbundel en een uitgave met zettingen voor een cantorij, waaronder een aantal eenvoudige driestemmige zettingen.

# Om down van te worden

TEKST: JAN WESTERT, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///



Als vader heb ik het meest geleerd van mijn zoon met Down. Over menselijke waarden, over relatiebeheer, over eenvoudig geloven! Wat wil een mens nog meer weten over de zin van het leven? Die gedachten kwamen bij mij op toen ik op twitter een bericht las over het slechte imago van kinderen met het syndroom van Down. De beeldvorming in de samenleving van mensen met het syndroom van Down blijft kwetsbaar, hoeveel positieve aandacht er de achterliggende jaren ook aan is gegeven, hoezeer ook is ingezet op de mogelijkheden van mensen met een verstandelijke beperking. Het besluit van het ziekenhuis Gelderse Vallei om abortus voor foetussen met het syndroom van Down mogelijk te maken, is een nieuwe bevestiging van het kwetsbare imago. Met een enkele actie staan mensen met het Downsyndroom in de beeldvorming weer op achterstand. Het besluit van het ziekenhuis zorgde voor de nodige reuring onder medewerkers, maar in de

meeste ziekenhuizen is dit een geaccepteerde praxis. Het ziekenhuis vindt dat het aan de ouders is of zij het risico van een kind met Down willen nemen. Het beeld van een kind met een beperking past niet in de moderne mensvisie op kwaliteit van leven. Met de mogelijkheden van nu kun je voorkomen dat een kind met Down geboren wordt. Het is vanzelfsprekend om die mogelijkheid te overwegen. Ik noem het een versmalde visie op menselijk leven. Het is ook een klinische visie met weinig oog voor de waarde die mensen met het syndroom van Down kunnen toevoegen aan de betekenis van het leven. Ik heb het ook moeten leren. Als je een kindje met Down krijgt, heb je eerst iets te verwerken. Maar veel meer heb ik ervan leren genieten. Mijn zoon leert mij waarden van het menselijk leven waaraan ik gemakkelijk voorbij ga. Wie denkt in beperkingen, ziet de geweldige waarde van deze mensen niet. Mensen met het syndroom van

Down zijn geen 'mindere mensen'. Jammer dat ziekenhuisartsen in hun advisering werken met een beperkte blik. Het lijkt bijna vanzelfsprekend om een kind met Down te aborteren. Deze mensen hebben niet alleen recht op leven, zij voegen betekenis toe aan het mens zijn. Het is zoals het twitterbericht vaststelde: door er te zijn, door ons te laten lachen, te inspireren, door hun vrolijkheid en hun verdriet, door hun aandacht en dankbaarheid. Met een enkel besluit kan een ziekenhuis de beeldvorming van mensen met Down meer schade berokkenen dan dat het hun gelijkwaardig recht op leven stimuleert. Je zou er even down van worden.

## WWW.DEREFORMATIE.NL

Kijkt u vol verwachting uit naar de komst van het nieuwe Liedboek of ziet u het met een bezwaard hart tegemoet? Hoe denkt u dat we als kerken het beste te werk kunnen gaan bij de beoordeling en invoering ervan? Laat het ons weten via het reactieformulier op de website, via mail of Twitter. U kunt reageren op de volgende stelling:

U mag tot aan de zomer nog de volgende thema's verwachten in De Reformatie: Pinksteren – het werk van de heilige Geest (17 mei); deugden – het oefenen in een christelijke levensstijl (31 mei); verlegenheid rond het thema man/vrouw in de kerk? (14 juni) en tot slot vlak voor de vakantie het extra dikke zomernummer over slavernij - afgeschaft of nog steeds actueel? (28 juni). Meedenken over deze en andere onderwerpen kan via [redactie@dereformatie.nl](mailto:redactie@dereformatie.nl).

## Laat plaatselijke kerken zelf beoordelen of ze het Liedboek gaan gebruiken in de eredienst of niet.

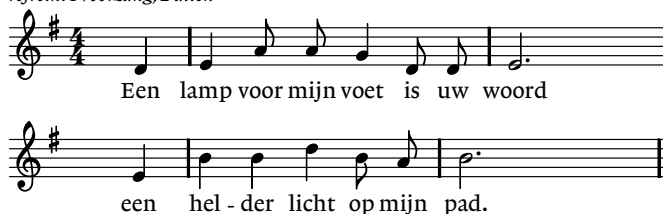
# Proef en zing

In de aanloop naar de presentatie van het Liedboek zijn er al diverse lokale en regionale zangavonden georganiseerd. Belangstellenden konden onder leiding van een betrokken deskundige kennismaken met de nieuwe bundel, natuurlijk vooral door eruit te zingen. Een aantal liederen was daartoe al gebundeld. Hieronder een kleine selectie uit die proefbundel, die via [liedboek.nl](http://liedboek.nl) in zijn geheel te downloaden is.

**Een lamp voor mijn voet is uw Woord** Psalm 119 kan met het nieuwe Liedboek op verschillende manieren gezongen worden: op de bekende, berijmde manier, maar ook als lied bij enkele verzen uit de Psalm. Bijvoorbeeld op de manier van Gezang 22 uit het Gereformeerd Kerkboek, en ook zoals in dit voorbeeld. De voorzanger of cantor(ij) zingt hier de verzen en de gemeente stemt steeds in met een refrein. Dat refrein is daarom in de gewone uitgave te vinden, en de melodie van de verzen is opgenomen in een speciale cantor- en kooruitgave.

## Een lamp voor mijn voet is uw woord

*refrein: 1 voorzanger, 2 allen*



*voorzanger* 1 Gij zijt lofwaardig, Heer,  
leer mij uw beschikkingen kennen.  
Wat Gij hebt beschikt is mij welkom;  
uw woorden vergeet ik nooit.  
*allen* *refrein*

## Dit is een morgen als ooit de eerste



**Dit is een morgen als ooit de eerste** Het nieuwe Liedboek is niet alleen bestemd voor de kerkdiensten maar ook voor verschillende leefkringen. Dit ochtendlied is bedoeld voor dagelijks gebruik, bijvoorbeeld met gezins- of huisgenoten, in andere leefgemeenschappen, bij gezamenlijke weekenden of conferenties. De melodie laat iets van de breedte van de bundel zien. Het lied 'Morning has broken' werd bekend door Cat Stevens, maar was al in 1931 geschreven. De melodie is veel ouder; het is een Keltische volksmelodie, die vanaf de 19de eeuw gebruikt werd voor een religieuze tekst.



## Vlammen zijn er vele



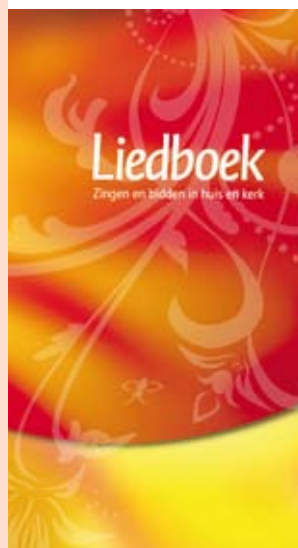
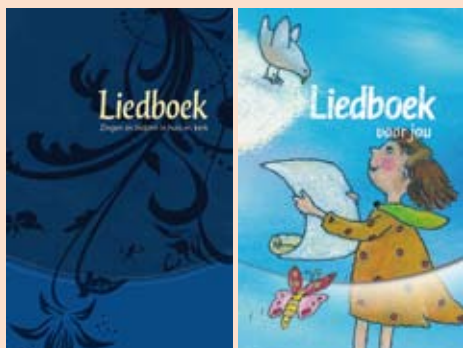
2 Ranken zijn er vele,  
één is de stam,  
wijnstok van het leven,  
ranken zijn er vele,  
één is de stam,  
wij zijn één in Christus.

3 Gaven schonk Hij vele,  
één is de Geest,  
Geest van Jezus Christus,  
gaven schonk Hij vele,  
één is de Geest,  
wij zijn één in Christus.

4 Velen mogen dienen  
als onze Heer,  
Hij wast onze voeten,  
velen mogen dienen  
als onze Heer,  
wij zijn één in Christus.

5 Leden zijn er vele,  
één is zijn kerk,  
wij zijn Christus' lichaam,  
leden zijn er vele,  
één is zijn kerk,  
wij zijn één in Christus.

**Vlammen zijn er vele** Dit lied gaat over verscheidenheid en eenheid in de kerk, en in die zin is het echt een lied van en voor onze tijd. De eenheid en verscheidenheid in Christus wordt getekend met verschillende herkenbaar Bijbelse beelden. Het van oorsprong Zweedse lied werd speciaal voor het Liedboek nieuw vertaald



ADVERTENTIE

**40 jaar** dit Koningskind



**Kom ook naar de themabijeenkomst over integratie in de kerk en denk mee!**

28 mei Zwolle 30 mei Rotterdam 4 juni Groningen

[ditkoningskind.nl/40jaar](http://ditkoningskind.nl/40jaar) (030) 23 63 788



# Zing voor de Heer een nieuw lied

TEKST: ANJE DE HEER, KERKMUSICUS ///

**Mei is de maand van muziek in de liturgie. Vaak valt in die maand de vijfde zondag na Pasen, zondag 'Cantate'. Die zondag heet zo omdat ze vanouds opent met de woorden uit Psalm 98: 'Zing voor de Heer een nieuw lied.' Heel toepasselijk is het daarom dat er voor is gekozen om in mei het nieuwe Liedboek te presenteren.**

**H**et eerste artikel, *Het nieuwe Liedboek: zingen en bidden in huis en kerk* (pag. 344-346), beschreef het hoe, wat, waarom en waartoe van dat nieuwe Liedboek. In dit artikel gaat het over de praktische omgang met dit boek, in de context van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt): hoe leer je het kennen en hoe ga je het gebruiken?

**Situatieschets** In welke situatie valt ons dit nieuwe Liedboek ten deel? Vanaf 1996 zijn de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) bezig met de uitbreiding en herziening van de gezangen uit het Gereformeerd Kerkboek. Sindsdien zingen we als altijd uit de berijmde psalmen, maar daarnaast ook uit het Liedboek en de uitgebreide gezangen-afdeling van het Gereformeerd Kerk-

boek. Regelmatig wordt ook een lied uit de reeks Opwekking aangeheven, een Psalm voor Nu of een gezang van nog weer andere herkomst. Het is een praktijk die veel diverser is dan we ons dertig jaar geleden konden voorstellen, zowel liturgisch gezien als qua muzikale genres en stijlen. Onze praktijk lijkt daarin behoorlijk op die in andere kerkgenootschappen;

overal is de diversiteit toegenomen. Het nieuwe Liedboek moest met oog op deze diversiteit samengesteld worden, zowel voor de aan het project deelnemende kerken als voor die kerken die op een of andere manier gebruik zullen maken van de bundel.

Een van de uitgangspunten was daarom dat het een bundel moest worden die verbindt. In het kerkelijk landschap zijn liturgisch gezien de volgende stromingen of profielen te zien: basisbeweging

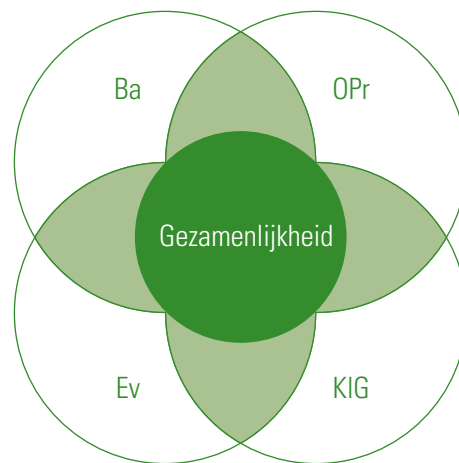
– oecumenisch protestants – klassiek gereformeerd – evangelisch. Tussen elke stroming en zijn naaste buur is een overlap, een overgangsgebied. In feite gaat het om een cirkel, want ‘evangelisch’ grenst weer aan ‘basisbeweging’ en omgekeerd (zie afbeelding 1).

Voor alle duidelijkheid nogmaals: het gaat hierbij niet om een theologisch, maar om een liturgisch beeld. Overlap tussen basisbeweging en evangelisch is er bijvoorbeeld op het punt van voorkeur voor pianobegeleiding in plaats van orgel, of het niet direct de noodzaak zien van een echt kerkgebouw. De stromingen of profielen hebben ook een gezamenlijk midden. Juist deze gezamenlijkheid is bij de samenstelling van het nieuwe Liedboek steeds in beeld geweest (zie afbeelding 2).

Dat neemt niet weg dat er ook verschillen zijn en dat er dus liederen in het Liedboek zullen staan die bij de een vol vreugde worden ontvangen en door de ander worden afgewezen. Van meet af aan is men zich daarvan bewust ge-

weest en er wordt daarom nadrukkelijk op gewezen dat elk van de gebruikende gemeenschappen eigen keuzes uit het nieuwe Liedboek moet maken. De vraag is: hoe ga je daarbij te werk?

**Verkennen: de opbouw** Het sleutelwoord is verkennen. Het is handig, inspirerend en stimulerend om dat niet alleen te doen, maar met een team dat bijvoorbeeld is samengesteld uit de plaatselijke predikant, de kerkmusicus (organist/pianist/cantor/zangleider), een vertegenwoordiger van de liturgiecommissie, een vertegenwoordiger van de kerkenraad en een gemeentelid. Door deze brede samenstelling kun je gebruik maken van elkaars kennis, inzicht en vaardigheden. Eventuele verschillen in inzicht of voorkeur kunnen hier doorgesproken worden. Vanuit samenwerking kan zoiets als synergie ontstaan, waarbij de uitkomst meer dan de som der delen.

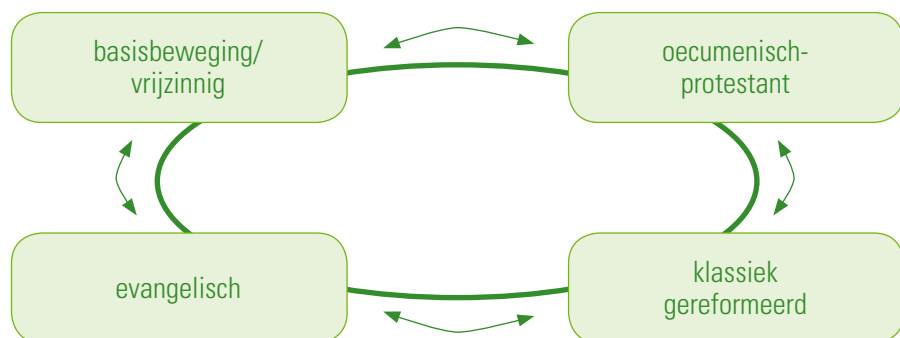


Afbeelding 2

Via verschillende ‘ingangen’ kun je het Liedboek verkennen. Allereerst biedt de titel al aanknopingspunten. Het gaat om een bundel om uit te zingen en te bidden, thuis en in de kerk. In de bundel staan dus niet alleen liederen maar ook teksten, en er staan dingen in die eerder voor huis dan voor kerk zijn bestemd en omgekeerd.

*‘Geen enkel gezang kan doorgrond worden door alleen maar de tekst te bekijken’*

Vervolgens biedt ook de indeling een aanknopingspunt bij de verkenning van het Liedboek. Liedboeken worden doorgaans opgebouwd aan de hand van rubrieken. Dat is ook nu het geval: er zijn acht hoofdrubrieken die vervolgens zijn onderverdeeld in subrubrieken. Alleen al het bekijken van deze indeling geeft een helder beeld van de mogelijkheden. Er zijn gezangen voor dagelijks gebruik: ochtend, middag, maaltijd, avond. Er zijn gezangen voor de gang van het liturgisch jaar, maar ook voor oogst of bevrijdingsdag. Er zijn gezangen voor het leven: van geboorte tot sterven, van levenskunst tot levenstwijfel, en voor het samenleven: kerk, schepping, vrede en gerechtigheid. En natuurlijk zijn er de psalmen in al hun rijkdom en geschakeerdheid, en de cantica, de liederen uit de Bijbel die niet in het Boek



Afbeelding 1

der Psalmen staan. Ook de registers, vooral dat op Bijbelplaatsen, geven een ingang in het Liedboek.

**Verkennen: al bladerend** Een tweede stap in het proces van verkennen is simpelweg bladeren: doorbladeren, kijken, lezen, zingen. Onthoud daarbij vooral dat laatste: zingen. Want geen enkel gezang kan doorgrond worden door alleen maar de tekst te bekijken. Een van de eerste dingen die bij het bladeren opvalt, is dat de bundel weliswaar ‘liedboek’ heet, maar dat er veel meer in staat dan strofische liederen: liederen die uit verschillende coupletten met een vast patroon bestaan. Vanuit onze kerkelijke situatie zijn we vooral aan dat soort liederen gewend: een melodie, verschillende coupletten en een tekst op rijm, passend bij de liedmelodie. Het begrip ‘gezag’ duidt op meer dan dat. Een gezang kan een coupletlied zijn, maar ook een tekst zonder rijm en zonder vastgelegde structuur. Kijk bijvoorbeeld naar de psalmen. Wij zijn gewend aan berijmde psalmen. Ook een project als Psalmen voor Nu houdt het bij berijmen. Maar je kunt een psalm ook onberijmd zingen en dat vraagt meteen een ander soort melodietype. Vergelijk bijvoorbeeld in het Gereformeerd Kerkboek Psalm 8 uit de berijmde psalmen, en Psalm 8 zoals te vinden in gezang 16. Of vergelijk gezang 179a en b met gezang 123. Verder kun je denken aan canons, acclamaties (korte, instemmende gezangen), antifonen en gezongen liturgieën. Iets anders wat bij doorbladeren op zal vallen, is dat er bij sommige gezangen op verschillende plaatsen de melodie ontbreekt. En dan niet omdat het om

coupletten gaat die je op de melodie bij couplet 1 moet zingen, maar omdat die teksten niet voor de gemeente zijn bedoeld, maar voor de voorzanger of cantor, of voor de cantorij of zanggroep. Dat zal er dan ook bij staan: ‘voorzang’, naast ‘allen’. Het gaat dus niet om gemeentezang in de enge betekenis van het woord, maar om liturgische zang, door alle liturgische betrokkenen in samenspraak. Ook dat kennen we uit het Gereformeerd Kerkboek (bijvoorbeeld gez. 16, 18-21, 24, 26 of 88 en 97).

*‘Kijk bij de*

*verkenning van het*

*nieuwe Liedboek niet*

*met een houding*

*van argwaan’*

#### **Blikrichting** Verkenning

leidt niet vanzelfsprekend tot voortgang. De eerste verkenning van Kanaän indertijd had als resultaat dat heel Israël stijf stond van angst en afkeer. Jawel, een land van melk en honing maar het valt buiten onze mogelijkheden. Ja zeker, heel erg mooi allemaal, maar niks voor ons. Het land is te sterk en bovendien zijn er reuzen. Het gevolg was dat Israël opnieuw de woestijn in moest, voor veertig lange jaren. Het zou decennia lang duren voordat het volk het land binnen kon gaan, terwijl ze al aan de grens hadden gestaan. Bij verkenning is de blikrichting van groot belang. In het geval van Israël aan de grens van Kanaän ontbrak bijvoorbeeld het vertrouwen op Gods belofte. Bij de verkenning van een nieuw liedboek is de valkuil dat je kijkt met een afwachtende houding of met argwaan. Kijk je naar dat wat je mist, naar wat niet bij jou past, wat je niet kunt of waar je het niet mee eens bent? Of kijk je naar de mogelijkheden en de

nieuwe kansen? Kortom, zoek je bevestiging of zoek je groei? Ben je naar binnen gericht of naar buiten? In het ene geval is het glas half leeg, in het andere geval half vol. Het zal wel duidelijk zijn welke houding meer oplevert, simpelweg omdat dat een positieve houding is. Vanuit die positieve benadering ga je vervolgens stapsgewijs aan het werk, passend bij de eigen situatie. Een nieuwe liedbundel hoeft je niet van de ene op de andere dag van de eerste tot de laatste pagina in gebruik te nemen, daar heb je jaren de tijd voor. Je kunt daarbij keuzes maken, uitgaande van een evenwichtig stappenplan. Dat blijft een kwestie van liturgisch teamwork.

**Kiezen** Een positieve grondhouding wil niet zeggen dat je met alles wat je tegenkomt verplicht blij moet zijn. Ongetwijfeld zullen wij vanuit onze gereformeerde overtuiging liederen tegenkomen waar we vraagtekens bij zetten of die we zonder meer afwijzen. Dat wil echter niet zeggen dat we daarom ook de bundel als geheel moeten afwijzen. Iedere gebruiker zal zaken tegenkomen waar hij om wat voor reden dan ook de wenkbrauwen bij frons. De brede opzet van het boek brengt dat met zich mee. Kies je er in dat geval voor om af te haken, dan scheelt dat werk en wellicht ook ergernis. Het nadeel is dat je misloopt wat je wel samen deelt en dat je daardoor jezelf veel goeds onthoudt. In deze situatie is het daarom van groot belang om te beseffen dat dit nieuwe Liedboek niet in zijn geheel voor iedereen is bedoeld. Elk van de gebruikende gemeenschappen zal zijn eigen keuzes moeten maken.

*‘Het boeiende is dat alle*

*deelnemende kerken*

*voor een vergelijkbare*

*route staan’*



**Profiel** Bij het maken van die keuzes is het zogenaamde (kerk)muzikaal profiel een handig middel<sup>1</sup>. Met dat begrip geef je aan wie je wilt zijn in kerkmuzikaal opzicht, als het om liturgie gaat en qua overtuiging. Zo'n profiel kan daarom niet zonder visie en zonder beleid. Met andere woorden: kiezen voor een liturgisch profiel kan alleen op basis van visie, en ingebed in beleid. Beide heb je nodig om tot een profiel te komen, om het in stand te houden en om het uit te bouwen of nieuwe impulsen te geven. Ik noem het voor het gemak een drietrapsraket.

Bij die drietrapsraket visie-profiel-beleid spelen vier aspecten een gelijkwaardige rol:

- theologie
- liturgie
- kerkmuziek
- praktijk

visie → profiel → beleid

Theologie, liturgie en kerkmuziek spreken eigenlijk voor zich; praktijk slaat vooral op de eigen middelen en mogelijkheden. Vanuit het proces van met open blik en een ruim hart verkennen aan de ene kant en het benoemen van je visie, profiel en beleid aan de andere kant kun je komen tot een doordachte keuze van dat wat je uit het Liedboek gaat gebruiken en hoe je dat gaat aanpakken. Dat geldt op microniveau, plaatselijk dus, maar net zo goed op macroniveau, als landelijke kerkgemeenschap.

**Hulpmiddelen** Het boeiende is dat alle deelnemende kerken voor een vergelijkbare route staan. Daardoor kan er in het aanbod van hulpmiddelen op allerlei terreinen worden samengewerkt. Een

viertal kerkmuziekorganisaties, waaronder de Vereniging van Gereformeerde Kerkmusici (VGK, een organisatie vanuit de vrijgemaakte kerken), heeft inmiddels twee studiedagen voor (amateur)kerkmusici georganiseerd, in oktober 2011 en oktober 2012. Op 5 oktober 2013 volgt bij leven en welzijn een derde studiedag.

De studiedag van oktober 2012 ging uitgebreid in op het begrip kerkmuzikaal profiel. Het referaat dat ik daar over dit onderwerp hield is eigenlijk een praktische handleiding. Het is inmiddels gepubliceerd in EREDienst, het blad van de VGK.<sup>2</sup> In samenhang met die studie-

dagen worden er ook cursussen georganiseerd voor organisten, pianisten, beleidsmakers, voorzangers, voorgangers en geïnteresseerde kerkgangers, en met oog op begeleiden, muziek maken met kinderen,

voorzingen, aanleren, samenspel en samenzang, en verschillende genres en stijlen.<sup>3</sup> Die cursussen richten zich op het brede palet aan gebruikers.

Ook het communicatieplatform van ISK en de gezamenlijke uitgevers komen met allerlei informatief materiaal. Verder is er een Friese vertaling van het Liedboek in de maak; voor de GKv is ds. David de Jong daarbij als mee-lezer en vertaler betrokken.

**Traject** Als GKv staan we in het volgende traject: in 2008 werd besloten te gaan participeren in de Interkerkelijke Stichting voor het Kerklied (ISK) en zo deel te nemen aan de voorbereidingen voor het nieuwe liedboek. De Generale Synode van 2014 zal, op basis van het voorwerk dat door deputaten Liturgie en Kerkmuziek is gedaan, uiteindelijk

een definitief besluit nemen over het gebruik ervan. Vanuit de verantwoordelijkheid die we als kerken zijn aangegaan, hoop ik dat het vanzelf spreekt

dat we er op een open en enthousiaste manier mee aan de slag gaan.

Laten we de nieuwe bundel blijmoedig ter hand nemen. Laten we vol vreugde investeren in aan-

dacht, vorming en toerusting. Laten we welbewust ons profiel bepalen en van daaruit de bundel gebruiken. Ik ben ervan overtuigd dat dit nieuwe Liedboek veel moois biedt waar we dankbaar gebruik van kunnen maken en waar allerlei stimulansen van uitgaan. Ik denk dan aan de rijke liturgische mogelijkheden die het boek gaat bieden, de vele vormen, de doordachte omgang met stijlen en genres, nieuwe vertalingen van klassieke kerkliederen die ook nu al tot ons repertoire behoren, de diverse mogelijkheden voor het zingen van de psalmen en aan de vele levensterreinen waar liederen voor worden geboden. Aan het begin van dit artikel verwees ik naar Psalm 98. Ik sluit af met een verwijzing naar Psalm 96: 'Zing de HEER een nieuw lied, zing voor de HEER, heel de aarde'. Deze psalmwoorden geven de volle breedte van de lofprijzing aan. Waar samenwerken kan, is het een groot goed.

1 Op de website [www.liedboek.nl](http://www.liedboek.nl) is onder Downloads een lezing te vinden van Pieter Endedijk, coördinator project nieuw liedboek, getiteld: Het 'muziekprofiel van de gemeente'.

2 EREDienst jg. 39 nr. 6 (november 2012). Zie <http://www.eredienst.com/index.php/informatieblad/archief-eredienst>. Deze lezing is ook te vinden op [www.kerkzang.nl](http://www.kerkzang.nl) (onder: 'praktische suggesties').

3 Zie o.a. [www.eredienst.com](http://www.eredienst.com) (onder 'cursuswerk'). Centraal adres: [bureau@kerkzang.nl](mailto:bureau@kerkzang.nl).



# De kerk is katholiek of ze is niet (2)

TEKST: BAREND KAMPHUIS, HOOGLERAAR DOGMATIEK AAN DE TU IN KAMPEN ///

**Katholiciteit is een van de definiërende kenmerken van de kerk. In het eerste deel van dit artikel (De Reformatie, 19 april jl.) heb ik laten zien dat het begrip katholiciteit zowel een kwantitatief aspect heeft als een kwalitatief aspect. In dit tweede deel werk ik uit wat de grondlijnen van de katholiciteit in de praktijk betekenen voor de afgrenzing van de kerk en voor de ruimte waarin zij zich beweegt.**

**Afgrenzing** De katholiciteit van de kerk betekent een afgrenzing. De kerk is immers katholiek of ze is niet<sup>1</sup>. Dat geldt zowel voor het kwantitatieve als het kwalitatieve aspect. De traditiefor-

mule van Vincentius ('de katholieke kerk houdt vast aan wat altijd, overal en door allen is geleerd) wil uitsluiten dat allerlei particuliere of tijdgebonden ideeën de kerk gaan overheersen. Die

zijn niet katholiek en moeten dus uitgesloten worden.

Het kwalitatieve criterium dat de katholieke kerk leeft bij de volheid van het evangelie, sluit de sekten uit. Die

gaan met één element van het evangelie aan de haal en zijn dus niet katholiek. Opkomen voor de katholiciteit van de kerk betekent dus niet dat je zomaar alles goed vindt. Je trekt een grens: wat niet katholiek is, valt erbuiten.

De vraag is natuurlijk wel hoe die grens moet worden bepaald. De traditieformule van Vincentius voldoet

niet als criterium, zagen we in het eerste artikel.

Zelfs als we zouden kunnen achterhalen wat altijd en overal en door allen is geleerd, hebben we nog geen beslissende norm in handen. Maar in de praktijk is dat helemaal niet te achterhalen. Het vaststellen van de universele traditie van de kerk vraagt vanaf het begin keuzes, geloofskeuzes: dit hoort er wel bij en dat niet. Dit mag dan door de kerkvaders gezegd zijn, maar het houdt geen stand tegenover het evangelie. Dat mag dan een wijdverbreide opvatting zijn, maar we moeten ermee breken. Ook concilies kunnen dwalen en hebben metterdaad gedwaald en moesten door opvolgers gecorrigeerd worden. Kortom, voor afgrenzing is meer nodig.

**Kerkelijk leergezag** De Rooms-katholieke Kerk heeft na eeuwen discussie gekozen voor een eenduidige afgrenzing: het kerkelijk leergezag, zoals dat zijn uitdrukking vindt in de onfeilbaarheid van de paus. Het boeiende is dat dit een heel progressieve opvatting van katholiciteit en van traditie is: de paus bepaalt wat de katholieke traditie is, en daarin kunnen verrassende nieuwe elementen blijken te zitten. Vandaar dat de dogmavorming nog altijd door kan gaan. Protestantse kerken wijzen zo'n menselijk leergezag echter af. Er is maar één meester van de kerk, Jezus Christus en verder zijn we allemaal slechts leer-

lingen, zelfs de paus.

De Oosterse orthodoxie houdt het voor wat betreft de afgrenzing bij de uitspraken van de zeven oecumenische concilies. Dat betekent niet alleen maar stilstand, zoals vaak van protestantse zijde is beweerd. Binnen de ruimte van die orthodoxe consensus is er nog allerlei ontwikkeling mogelijk en die heeft ook daadwerkelijk plaatsgevonden.

Maar ook hier moeten we ons afvragen: waar blijft de mogelijkheid van een nieuw profetisch getuigenis, waardoor ook de betekenis van de concilies wordt gerelativeerd? Moeten we echt ikonen vereren, omdat dat door het laatste concilie is goedgekeurd? Of is er een norm die daar nog bovenuit gaat?

**De heilige Schrift** De reformatie heeft die norm erkend in de heilige Schrift. Wat de volheid van het evangelie is, dat wordt door Gods Woord bepaald, dat ons in de Schrift is geschonken. Wat de katholieke betekenis is van de leer die altijd, overal en door allen is aanvaard, dat moet worden afgemeten aan de heilige Schrift. Uiteindelijk is de Schrift de enige grens die geldt in de kerk. Daarnaast is de katholieke kerk te herkennen en daaraan zal ze zich moeten houden, wil ze katholiek zijn en dus kerk.

Wat is overigens geen formeel criterium. Het is inhoudelijk gevuld. Dat kun je wel zien aan het feit dat overal in de kerken van de reformatie belijdenisschriften werden opgesteld, die meer of minder bindende kracht kregen. Die belijdenissen brachten onder woorden wat de leer van de Schrift is. Daaraan moest je je houden om te voorkomen

dat iedereen toch met zijn eigen opvatting over de Schrift aan de haal ging.

**De gekruisigde** Als het om katholiciteit gaat, moeten we naar mijn idee echter nog een stap verder gaan. Jezus Christus is het in wie de goddelijke volheid lichamelijk aanwezig is (Kol. 2:9). In Hem liggen alle schatten van wijsheid en kennis verborgen (Kol. 2:5). De werkelijke volheid van het evangelie ligt in Hem, Jezus, onze Heer. De katholieke kerk houdt zich in alles aan Hem, zoals Hij ons in de Schrift geopenbaard wordt. En Hij wordt ons daarin geopenbaard als de gekruisigde. Daarom wil Paulus geen andere boodschap brengen dan die over Jezus Christus, de gekruisigde (1 Kor. 2:2). 'Jezus Christus, de gekruisigde', dat is wat anders dan 'het kruis van Jezus'. Jezus Christus is onze levende Heer, aan wie heel de goddelijk rijkdom van liefde en heerlijkheid geschonken is. Hij is dat als de gekruisigde. Juist omdat Hij zich zo diep heeft vernederd, is Hem alle eer geschonken. Hij bepaalt in zijn goddelijke volheid wat de volheid van het evangelie is, wat de katholiciteit van de kerk is. Hij trekt de grens voor de kerk.

**Ruimte** Katholiciteit betekent niet alleen afgrenzing, maar ook ruimte. Beter gezegd, het betekent vooral ruimte. De grens is er om de ruimte daarbinnen mogelijk te maken. Natuurlijk betekent het ruimte. Het gaat toch om de universaliteit en de volheid van het evangelie. Universaliteit en volheid, dat zijn begrippen die een enorme ruimte aangeven.

De katholiciteit van de kerk betekent dat we in die ruimte mogen ademen. Ruimte betekent dat je niet allemaal op

*'Uiteindelijk is de*

*Schrift de enige grens*

*die geldt in de kerk'*

*'De katholieke kerk*

*houdt zich in alles*

*aan Jezus Christus,*

*de gekruisigde'*

dezelfde plek staat of hoeft te staan. Als er geen ruimte is, dan zit je opeengepakt en is er geen beweging of onderlinge afstand mogelijk. Dan beneem je elkaar de adem en druk je elkaar zelfs langzaam dood. In een werkelijk katholieke kerk is dat onmogelijk.

We kunnen die ruimte van de katholiciteit op allerlei manieren omschrijven. Er is ruimte voor verschil in cultuur in de kerk, voor verschillende generaties, voor mensen van verschillende etnische achtergrond. Er is ruimte voor heel veel verschil door de tijd heen, voor herontdekking van schatten uit het verleden en voor radicale vernieuwing. Vanuit mijn vakgebied, de dogmatiek, wil ik proberen de ruimte in de kerk op meer dogmatische wijze te omschrijven, vanuit de inhoud van de leer.

**Trinitarische spreiding** Als we over de leer spreken, dan hebben we het over dat wat ons is geopenbaard, over de leer van de Schrift. Maar hoezeer die ook geopenbaard is, zij blijft voor ons tegelijk een geheimenis. 'Hoe onuitputtelijk zijn Gods rijkdom, wijsheid en kennis, hoe ondoordringelijk zijn oordelen en hoe onbegrijpelijk zijn wegen' (Rom. 11:33). We hebben elkaar nodig om er meer van te leren begrijpen. Alleen samen met alle heiligen (Ef. 3:18) kunnen we daar verder in komen. Maar zelfs dan blijft het bij stamelen, bij fragmenten en bij invalshoeken. Het is ons niet gegeven het totaal te overzien. Juist daarom moeten we elkaar de ruimte laten.

Denk aan de leer over God als de drieënige. De formule is simpel genoeg: één in wezen en toch drie personen. Maar wie begrijpt wat hij hiermee zegt? Wie is in staat om de volheid van het goddelijk wezen te doorgronden? Daarom is er veel ruimte in de kerk voor het spreken over en voor de beleving van het werk van Vader, Zoon en heilige Geest. De een zal zich vooral richten op God de Vader, de schepper van alle dingen, en zich helemaal aan zijn voorzienigheid toevertrouwen. De ander heeft een diepe beleving van zonde en schuld en schuilt bij het kruis van Jezus Christus. Een derde leeft uit de kracht en de

gaven van de heilige Geest. Er is geen enkele reden om dan op elkaar neer te zien of elkaar verwijten te maken. Die ruimte is er in de kerk. We noemen dat in de dogmatiek de 'trinitarische spreiding'. Denk niet dat het geloofsleven van de christen in één model te gieten is. De triniteitsleer sluit dat in feite uit.

**Centrum** Er is wel een centrum: Jezus Christus, de gekruisigde. Een voorzienigheidsgeloof dat dat centrum vergeet, verwordt tot algemene, benedenchristelijke religiositeit. Een leven uit de Geest zonder Christus wordt een *theologia gloriae*, een heerlijkheidstheologie waarin de realiteit van de zonde en de noodzaak van verzoening wordt vergeten. Maar ook wie schuilt bij het kruis van Christus mag nooit vergeten dat de gekruisigde nu de Heer van de heerlijkheid is. Waar Jezus Christus, de gekruisigde, wordt vergeten, daar worden de grenzen van de katholiciteit overschreden. Maar binnen die grenzen is er veel ruimte. Hebben wij elkaar die ruimte wel gelaten, met onze discussies over geestesgaven en verbondstheologie en over het toe-eigenend werk van de Geest? Hebben we niet vaak gedaan en doen we niet vaak alsof wij toch wel zo ongeveer begrijpen hoe de triniteit in elkaar zit en binden we dan de ander niet aan ons begrip? Laten we ademen in de ruimte van de volheid van Gods openbaring, leren van elkaar, en God prijzen om zijn onuitputtelijke rijkdom.

De triniteitsleer sluit uit dat het geloofsleven van de christen in één model te gieten is /// Foto: Almudena kathedraal Madrid, José Luiz Bernardes Ribeiro.





**Christologie** Hetzelfde kunnen we onder woorden brengen vanuit de christologie. 'Ongetwijfeld is dit het grote mysterie van onze geloof: Hij is geopenbaard in een sterfelijk lichaam, in het gelijk gesteld door de Geest, is verschenen aan de engelen, verkondigd onder de volken, vond geloof in de wereld, is opgenomen in majesteit' (1 Tim. 3:16). Wie kan dit mysterie doorgronden? Wie begrijpt wat het betekent dat God mens is geworden? De boodschap over Christus wordt ons gebracht in een verhaal: het begint met de vleeswording, de geboorte. Het gaat verder over zijn leven op aarde. Het bereikt een hoogtepunt bij de transfiguratie, de verheerlijking op de berg, en een dieptepunt bij zijn lijden en sterven aan het kruis. En dan buigt het verhaal weer naar boven: opstanding, hemelvaart, uitstorting van de Geest. Uitlopend op de wederkomst, als alle tong zal belijden dat Jezus Heer is, tot eer van God de Vader.

Het is niet mogelijk om heel dit verhaal, alle momenten ervan, in je theologie of in je geloofsbeleving recht te doen. Voor de een is de incarnatie, de vleeswording, een wonder waar hij zijn leven lang genoeg aan heeft. De ander leeft uit de kracht van de opstanding. De een vergeet misschien de hemelvaart, de ander doet niets met de transfiguratie. Terwijl de orthodoxe christen dat viert met een aparte feestdag, is het voor ons in het Westen een gebeurtenis zonder diepere betekenis. Laten we elkaar de ruimte laten, dan kunnen we van elkaar leren. Er is niet alleen trinitarische spreiding, er is ook christologische spreiding. En ook hier geldt: het centrum is Jezus Christus en die gekruisigd. Een theologie van de incarnatie die dat vergeet,

*Ruimte betekent dat*

*je niet allemaal op*

*dezelfde plek staat of*

*hoeft te staan'*

wordt tot heidens pantheïsme, waarin het goddelijke en het menselijke spanningsloos in elkaar overgaan. Zo kan een theologie van de opstanding tot een oppervlakkig optimisme worden, als de verzoening vergeten wordt. Ook hier zijn grenzen. Maar dat er grenzen zijn, betekent niet dat er geen ruimte is. Juist binnen de grenzen kunnen we ruim adem halen en wereldwijd en over de eeuwen heen van elkaar leren. Moeten we de orthodoxie kapittelen omdat bij hen de vergoddelijking centraal staat? Of mogen we met blijdschap aanvaarden dat bij hen elementen van het evangelie bewaard zijn gebleven, die wij allang vergeten zijn? Moeten gereformeerden en evangelischen elkaar de tent uitvechten omdat de een meer van het grote geheim begrepen denkt te hebben dan de ander, de een door een concentratie op het kruis en de ander door een concentratie op Pinksteren? We mogen elkaar bewaren voor sektarisme, door steeds te wijzen op Jezus Christus, de gekruisigde. Maar laten we vooral volop genieten van de ruimte van het evangelie, de volheid van de openbaring, de katholiciteit van de kerk.

### Katholiciteit van het christendom

We kunnen niet over de katholiciteit van de kerk spreken, zonder de katholiciteit van het christendom ter sprake te brengen. Dat is wat ik geleerd heb van Herman Bavinck, uit zijn beroemde rede over *De Katholiciteit van Christendom en Kerk* uit 1888 en uit zijn *Gereformeerde Dogmatiek*. Bavinck zegt dat de katholiciteit van de kerk de katholiciteit

van de kerk de katholiciteit van het christendom veronderstelt: 'Zij is gebouwd op de gedachte dat het Christendom een wereldgodsdienst is, die onafhankelijk van land en volk, van plaats en tijd, elke nationaliteit omvatten, ieder mens beheersen en alle schepsel heiligen kan.' Het evangelie is het evangelie van God de Vader, die alle zichtbare en onzichtbare dingen geschapen heeft. Het is het evangelie van Jezus Christus, die een verzoening is voor de zonden van heel de wereld en die aller Heer is. Het is het evangelie van de Geest van Jezus, de levensadem van ieder schepsel. De katholieke kerk is de kerk die uit dit evangelie leeft. Zelfs als je binnen de kerk alle ruimte maakt, kun je nog uitsluitend intern gericht zijn. Een kerk die intern gericht is, kan nooit een katholieke kerk zijn.

De katholieke kerk belijdt en beleeft de eenheid van God, één God voor alle mensen.

Ze belijdt en beleeft de éne middelaar, Jezus Christus, de enige weg tot behoud voor ieder mens. Ze belijdt en beleeft dat er maar één schepende Geest is, de Geest van de Vader en de Zoon.

Katholiciteit keert de kerk binnenstebuiten. Van gerichtheid op de eigen groep en het eigen gelijk naar de ruimte van de algemene, christelijke kerk. Maar ook van gerichtheid op het eigen belang en het eigen voortbestaan naar die wereld die God zo liefhad dat Hij zijn enige Zoon ervoor over had. Alleen zo kan de kerk kerk zijn. Geweldig dat God dat aan ons geven wil!

*'Het is ons niet*

*gegeven het totaal te*

*overzien. Juist daarom*

*moeten we elkaar*

*de ruimte laten'*

1 De titel is van dit artikel is afkomstig van prof.

A. van de Beek, *Lichaam en Geest van Christus* (p. 73).

# Rustig slapen

TEKST: MAURITS OLDENHUIS, PREDIKANT TE BERGSCHENHOEK ///

**‘Goed geslapen?’ vraag je elkaar ‘s ochtends. Het is een zegen als je die vraag met ‘ja’ kunt beantwoorden.**

**Maar goed slapen spreekt niet vanzelf.**

**A**ls je het zelf hebt meegeemaakt, weet je hoe erg het kan zijn: niet kunnen slapen. Vaak is er dan wat aan de hand, fysiek of psychisch. Gelukkig is er medische hulp. Er zijn slaapmiddelen in soorten en maten. Maar heeft slapeloosheid altijd alleen maar fysieke of psychische oorzaken? Er kan ook een geestelijke kant aan zitten. Vanuit de Bijbel valt er het een en ander te zeggen over wel en niet kunnen slapen.

**Wakker liggen** Er is veel dat je uit de slaap kan houden. Als je gaat bladeren in de Psalmen kom je tot je verrassing

tegen dat psalmdichters veel en vaak wakker liggen in de nacht. Dat alleen al kan zorgen voor herkenning. Ook in de Bijbel liggen mensen te tobben en te malen. Verdriet houdt hen uit de slaap. Bange vragen houden hen wakker. Ze gaan gebukt onder de last van eigen fouten en zonden. Je komt het allemaal tegen.

Angst en verdriet kwelen David in de nacht: ‘Elke nacht is mijn kussen nat, mijn bed doorweekt van tranen’ (Ps. 6:7). De dichter van Psalm 130 is zich pijnlijk bewust van de diepte van zijn eigen en Israëls overtredingen en ligt daarom wakker, verlangend naar het

bevrijdende morgenlicht van Gods genadige vergeving. Eenzaam en verlaten roept David naar God in het holst van de nacht: “Mijn God!” roep ik overdag, en u antwoordt niet, ‘s nachts, en ik vind geen rust’ (Ps. 22:3). Ook de dichter van Psalm 77 vindt ‘s nachts geen rust en blijft maar woelen (Ps. 77:3-5): vergeet God genadig te zijn, waarom verbergt zijn ontferming zich achter zijn toorn?

Wakker liggen kan ook om andere redenen trouwens. Dat moet ook gezegd worden. Psalmdichters liggen soms wakker omdat ze van God maar niet genoeg kunnen krijgen. De dichter van

Psalm 139 ligt zich 's nachts te verwonderen over Gods nabijheid: zelfs de diepste duisternis is voor Hem licht (Ps 139:11-12). In Psalm 63 gebruikt David de nacht om te denken aan God, zijn naam te prevelen in het besef dat Gods liefde beter is dan het leven (Ps. 63:7). En de dichter van Psalm 119 neemt ook nog 's nachts de tijd om God te loven om zijn rechtvaardige voorschriften (Ps. 119:62). De dag is daar veel te kort voor.

**Onverschilligheid** Het is goed om te kunnen slapen. Maar niet alle slaap is goed. Slapen kan een teken zijn van onbetrokkenheid en onverschilligheid. In de tuin van Getsemané vroeg Jezus zijn leerlingen tot drie keer toe om met Hem te waken. Ze konden het niet. Steeds vielen hun ogen toe (Matt. 26:36-46). Een uurtje wakker blijven om te bidden met en voor Jezus was al te veel gevraagd, hoewel Lucas dit beeld wat nuanceert door erop te wijzen dat de leerlingen van verdriet in slaap gevallen waren (Luc. 22:45). Niet alle slaap is goed. 'Word wakker,' houdt Jezus de gemeente in Sardes voor (Opb. 3:2), 'uw gedrag schiet tekort in de ogen van God.' Niets is blijkbaar zo slaapverwekkend als een leven waaruit de ziel voor God is verdwenen. Met slapen kun je zeggen: het doet me allemaal niks, ik draai me nog een keer lekker om. 'Waarom slaapt u?' roept de dichter van Psalm 44 naar God, 'word wakker, ontwaak!' (Ps. 44:24). Stel je voor dat God dat zou doen, zo slapen. Vanuit onbetrokkenheid. Omdat het Hem allemaal niks kan schelen. Dat zou op zich reden genoeg zijn om wakker te liggen.

**God slaapt nooit** Maar dat is het mooie van God: God is altijd wakker. Slapen doet Hij niet, kan Hij niet. Hoe zou God kunnen slapen, zolang er een schepping is om voor te zorgen, mensen om te verlossen? Misschien moeten jullie wat harder roepen, zei Elia tegen

*'Niets is zo slaapverwekkend als een leven waaruit de ziel voor God is verdwenen'* de priesters van Baäl, jullie god geeft immers geen antwoord. 'Misschien slaapt hij, en moet u hem wekken' (1 Kon. 18:27). Nou, daarin is de God van Israël dan anders. 'Nee, Hij sluimert niet, Hij slaapt niet, de Wachter van Israël' (Ps. 121:4). 'Mijn Vader werkt aan één stuk door, en daarom doe Ik dat

ook,' zei Jezus toen Hij kritiek kreeg omdat Hij op sabbat de verlamde man in Betesda had genezen (Joh. 5:17). Geweldig om te bedenken als je weer eens wakker ligt: God is ook wakker, Hij is altijd wakker. God gunt zijn ogen geen moment rust. Hij blijft alles en iedereen volgen, leiden en besturen. Zonder slaap, zonder rust zou niemand van ons kunnen. Een paar nachten niet slapen en je wordt gek. Een mens moet van ophouden weten. Maar God niet. Hij sluimert en slaapt niet. Volcontinu is zijn zorg voor en betrokkenheid met jou, met de wereld. Dag in dag uit.

**Rust vinden** Niet kunnen slapen kan dan ook een geestelijke kant hebben. Als ik maar blijf woelen en draaien, lijstjes maken in mijn hoofd, denken dat het nu allemaal op mij aankomt – sta ik mezelf dan wel toe om rust te vinden in de gedachte dat God er ook

nog is? Hij zorgt en werkt. Van Maarten Luther is bekend dat hij eens heeft gezegd: 'Here God, het is uw kerk, ik ga slapen.'

Slapen kan ook een teken van vertrouwen zijn. Je legt je lichaam en geest te ruste op de trouw van God. Zoals Jezus vertelde over een boer die het zaad had uitgestrooid op aarde: 'Hij slaapt en staat weer op, dag in dag uit, terwijl het zaad ontkiemt en opschiet, ook al weet hij niet hoe' (Marc. 4:27). God werkt als jij slaapt. Het zijn niet jouw inspanningen die het verschil maken, lees ik in Psalm 127, want 'Hij geeft het zijn lieveling in de slaap' (Ps. 127:2). Jezus zelf sliep deze slaap der gerusten midden in de storm op het meer. De discipelen dachten dat Hij sliep uit onbetrokkenheid: 'Kan het U niet schelen dat wij vergaan?' Maar Jezus sliep omdat Hij vertrouwde: Ik had toch gezegd dat we naar de overkant zouden gaan? Waarom dan zo weinig geloof

*'God stelt zich voor mij garant, Hij zet zich voor mij in. Dan kan ik rustig slapen'* (Marc. 4:35-41)? God stelt zich voor mij garant, Hij zet zich voor mij in. Dan kan ik rustig slapen. In dat besef legt ook David in Psalm 4 op de vlucht voor zijn zoon Absalom zijn moede hoofd te ruste. Hoeveel slapeloze nachten heeft hij gehad om deze zoon van hem? Maar toch zegt hij:

'Heer, laat het licht van uw gelaat over ons schijnen, in vrede leg ik mij neer en meteen slaap ik in, want u, HEER, laat mij wonen in een vertrouwd en veilig huis' (Ps. 4:7-9). Heerlijk als je zo kunt slapen. God zelf sluit je de ogen en ontspant je lijf en je geest. 'De HEER houdt de wacht over je gaan en je komen, van nu tot in eeuwigheid' (Ps. 121:8). Geloof je dat? Dan zeg ik: welterusten!



# Om de anderen te dienen



**‘JULLIE WETEN DAT DE VOLKEN ONDERDRUKT WORDEN DOOR HUN EIGEN HEERSERS  
EN DAT HUN LEIDERS HUN MACHT MISBRUIKEN. ZO MAG HET BIJ JULLIE NIET GAAN.  
WIE VAN JULLIE DE BELANGRIJKSTE WIL ZIJN, ZAL DE ANDEREN MOETEN DIENEN ’**

*Marcus 10:42-43*

Je kunt er niet omheen: vanaf zijn Piramide aan het Place d'Austerlitz in de Corsicaanse hoofdstad Ajaccio waakt Napoleon over zijn stad; zo noemen ze dat tenminste. Typerend is hij afgebeeld, met zijn keizerlijke steek op het hoofd en zijn linkerhand waar hij hoort: tussen de knopen van zijn vest gestoken. Met tegenlicht niet minder dan een Zonnekeizer. En wat zijn ze trots op hun Grote Zoon, de Corsicanen! Generaal op z'n vierentwintigste, absoluut heerser over het grootste deel van Europa in de voetsporen van de Romeinse keizers op z'n vijfendertigste. Hoeveel mensen er zijn omgekomen door zijn toedoen, valt niet te becijferen.

Een trap van zestig treden leidt je eerst langs alle plekken waar hij zijn zogenaamde heldendaden verrichtte: de veldslagen, de veroveringen, in marmeren letters uitgehouwen. En ten slotte sta je daar dan en kijkt tegen hem op – en hij kijkt op je neer.

De ene machthebber is de andere niet. Neem nu onze eigen nieuwe koning. Tijdens de kerkdienst op zijn bruiloft las zijn broer prins Johan Friso uit Marcus 10:42-45: de vermanen-

de woorden van Jezus tot Jacobus en Johannes, die wel zijn voornaamste adjudanten wilden zijn wanneer Hij eenmaal zou heersen in zijn glorie en links en rechts van Hem wilden zitten – woorden over de roeping anderen te dienen, ernstige woorden die goede richting willen geven aan een mensenleven. Het maakte op mij veel indruk toen Friso op 02-02-02 Jezus citeerde tegenover de toekomstige koning en koningin van Nederland. Al kan hij het niet meer herhalen, juist in deze dagen kun je, als je maar goed luistert, de echo ervan nog horen.

Koning Jezus: het tegenovergestelde van machtsmisbruik en onderdrukking hoort bij zijn praktijk. Het is bij Hem een en al dienen. Dat bewijst Hij voor Hij het laatste Pesach viert met zijn koningen-in-opleiding. Een soort herhalingsles op de valreep geeft Hij hun mee. Want wij vergeten zo verbazend gauw. (Lees vooral Lucas 22:24-30).

Wat een liefde! Wat een machtig Koning om je aan te spiegelen! Wat een uitdaging voor jou-zelf om de anderen, die God je toevertrouwt, koninklijk tot een zegen te mogen zijn!

*Wat een liefde!  
Wat een **machtig Koning**  
om je aan te spiegelen!*

# Bijbelse bouwstenen voor het huwelijk

TEKST: HANS SCHAEFFER, ONDERZOEKER AAN DE THEOLOGISCHE UNIVERSITEIT KAMPEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE ///

**Samen met zijn vrouw Kathy heeft Tim Keller een preken-serie uit 1991 omgewerkt tot een omvangrijk boek over het huwelijk. Het boek is wat breedsprakig, maar er staat ontzettend veel Bijbels doordacht en doorleefd materiaal in. Ik vind het een *must have* voor iedereen, al dan niet getrouwd, lang of kort getrouwd. Ook in het pastoraat is het onmisbaar.**

## *Waarom je dit boek moet lezen als je jarenlang getrouwd bent*

Keller weet als geen ander te beschrijven hoe groot in onze wereld de mythe van het 'romantische huwelijk' is. Daarmee bedoelt hij een huwelijk waarin twee mensen elkaar zonder dat het moeite kost gelukkig zullen maken. De werkelijkheid laat anders zien. Aan precies die elementen van geluk waar onze cultuur zoveel waarde aan hecht, blijkt in de praktijk een enorm gebrek te zijn. Gewoon omdat het leven weerbarstiger is dan je wel zou willen. Of beter gezegd: omdat jijzelf en die ander zondiger zijn dan je zou wensen. Het is leerzaam, en gek genoeg ook bemoedigend, om te lezen hoe Keller en zijn vrouw duidelijk maken dat je elkaar steeds moet ontdekken. Ze citeren ergens de tegendraadse theoloog Stanley Hauerwas: 'De voornaamste uitdaging van het huwelijk is leren hoe je moet houden van en zorgen voor de vreemde-

ling met wie je getrouwd blijkt te zijn'. Wie al jarenlang getrouwd is, ervaart het zelf: jij en die ander veranderen. Juist misschien wel omdat je elkaar zo intensief van nabij meemaakt in het huwelijk. Dat doet iets met je en met je relatie, en je kunt van tevoren niet voorspellen wat precies. De Kellers laten in dit boek overduidelijk zien hoe belangrijk het is dit proces serieus te nemen. Bovendien zijn mensen niet van nature uit op het geluk van de ander, en dat verandert niet ineens als ze met elkaar getrouwd zijn.

**Mysterie** Dit boek ontmaskert daarmee het 'onmogelijk idealisme' over het huwelijk. Tim en Kathy Keller voeren een pleidooi voor trouw als de belangrijkste kernwaarde van het christelijk huwelijk. Als je al lang getrouwd bent, bestaat het gevaar dat er patronen in je relatie sluipen waardoor je die trouw aan de ander op het spel zet. Denk daarbij aan seksuele ontrouw: wanneer je man of

vrouw je niet meer gelukkig maakt, kan een ander ineens heel aantrekkelijk worden. Je kunt het gevoel krijgen dat je je binnen je huwelijksrelatie niet kunt ontplooien. Je ontdekt dat er allerlei kanten van jezelf zijn waaraan je nog niet bent toegekomen maar die je wel zou willen ontdekken. Op zulke momenten kan een huwelijksrelatie ineens voelen als een kooi voelen waarin je gevangen zit. De auteurs laten zien wat het geheim van het Bijbelse huwelijk is. Daarbij staat het woord *mysterion* centraal dat Paulus in Efeziërs 5 gebruikt. Het mysterie van het huwelijk is dat Paulus het huwelijk betreft op Christus en de kerk. Kennelijk wil Paulus hiermee zeggen: het evangelie van Jezus en het huwelijk leggen elkaar uit. Toen God het huwelijk bedacht, had Hij het reddingswerk van Jezus al in gedachten (p. 47). Deze vergelijking werken de auteurs diep en inspirerend uit in hun stelling dat het huwelijk bedoeld is om elkaar 'op weg te helpen naar het eeuwige leven.' Wees erop uit om elkaar te heiligen, zoals Jezus zijn gemeente heiligt. Alleen deze essentie houdt je huwelijk werkelijk in stand.

### Waarom je dit boek moet lezen als je pas getrouwd bent

De Kellers omschrijven de essentie van het huwelijk als 'belofte' aan elkaar. Als je trouwt, verklaar je niet alleen dat je nu van de ander houdt, maar beloof je dat je dat ook in de toekomst zult doen. Die belofte is de randvoorwaarde waardoor veiligheid en rust ontstaan die nodig zijn om jezelf en de ander werkelijk te leren kennen. Je gaat voor een lange toekomst met elkaar, en daarvoor moet je aan het begin van je huwelijk de basis leggen.

Op het moment dat je trouwt, hebben sleur of verwijdering nog geen kans gekregen. Het is onrealistisch om te denken dat je deze ontwikkelingen uit jezelf zult vermijden. Maar je kunt je er wel tegen wapenen door de kracht

van het huwelijk voor ogen te houden: trouwen is een manier van leven waarin je heel concreet kunt oefenen hoe je levenslang tegen je egocentrisme kunt vechten. Leer in die beginperiode om niet alleen te drijven op je gevoel van liefde of verliefdheid. Neem tijd en ruimte om de ander in zijn of haar andersheid te leren kennen. Efeziërs 5 leert hoe je je als man en vrouw de dienende

houding van Jezus eigen kunt maken, en de Kellers laten opnieuw zien welk startkapitaal je daarmee van God in de Bijbel krijgt aangereikt.

### Waarom je dit boek moet lezen als je single bent

De Kellers schrijven hun boek voor een gemeente in New York die voor tachtig procent uit singles bestaat. Ze weten dus waar ze het over hebben als ze een hoofdstuk speciaal wijden aan alleenstaanden en het huwelijk (hoofdstuk 7). De manier waarop zij christenen

*'Het mysterie van het huwelijk is dat Paulus het huwelijk betreft op Christus en de kerk'*

oproepen zich binnen de gemeente aan elkaar te geven, is bemoedigend. Dat betekent dat getrouwen en ongetrouwen moeite zullen moeten doen om elkaar te zoeken en te dienen.

Ook hier ontmaskeren ze allerlei gangbare afgoden die het (on) getrouwde leven bedreigen. Als het waar is dat niet huwelijk en gezin je gelukkig kunnen maken maar alleen God zelf, is dat ook voor ongetrouwen iets om terdege rekening mee te houden. Binnen het kader van de gemeente kunnen christenen, getrouwd en ongetrouwd, elkaar helpen op de weg naar het eeuwige leven.

### Waarom je dit boek moet lezen als je pastor bent

Als pastor kom je voortdurend in aanraking met de realiteit van het getrouwde en ongetrouwde leven. Wie zoekt naar inspirerende, realistische en Bijbelse bouwstenen voor een eigen visie moet dit boek lezen en verwerken. Zijn de Kellers het einde van alle tegenspraak? Nee, en hun visie op rolpatronen in het huwelijk overtuigt mij niet. De soms wat rationalistische toon van het betoog spreekt mij niet altijd aan. Maar wie in zijn of haar werk pastoraal met getrouwen en singles omgaat, heeft in dit boek een schat aan diepe, Bijbelse en inspirerende doordenking van Gods bedoeling met het huwelijk voor christenen in handen.

N.a.v. Kathy en Tim Keller, *Het huwelijk. Gods wijsheid over gevende liefde*. Franeker (Van Wijnen), 2012. 304 pagina's, € 19,95.



ADVERTENTIE

## UIT DE KERKEN

### Jubileum:

Ede vijfentwintig jaar predikant: ds. M. Wielhouwer (1962).

### Beroepen te:

Amersfoort-Vathorst: J.H. Smit te Nijkerk.

## De stilte van God

Het is de radeloze ervaring van veel gelovigen: soms ben je je geloof kwijt. Ook Reinier Sonneveld maakte dat langdurig en intensief mee. In dit boek onderzoekt hij het ontstaan van twijfels en hoe je ze te lijf kunt gaan. Met videosamenvattingen bij ieder hoofdstuk. 384 p., € 17,90



**Buijten & Schipperheijn Motief**

www.buijten.nl – in de boekwinkel

## MICHA YOUNG

Hongerende vluchtelingen in Afrika, slachtoffers van mensenhandel in Azië. Beelden van armoede die iedereen kent. Ver weg. Wat kan ik ermee? Moet ik er iets mee? Kan ik wel iets met het onrecht in de wereld? Is het niet te groot? Deze en andere vragen komen aan bod in de bekende Micha Cursus. Binnenkort is er ook Micha Young: een gloednieuw pakket voor catechisatie, school, thuis en in de kerk. Micha Young is gestoeld op het idee dat je Bijbelse gerechtigheid in de praktijk kunt brengen. Het gloednieuwe pakket is samengesteld door jongerenwerkers uit diverse kerken. Met veel praktijkopdrachten om 15-plussers aan het denken te zetten hoe zij goed en recht kunnen doen op school, thuis, in de buurt of de kerk. Het pakket bestaat uit een werkboek, Prezi's, filmpjes en sites.

Donderdagavond 23 mei wordt dit pakket gelanceerd met een korte experience voor professionele jeugdwerkers in het PKN landelijk dienstencentrum te Utrecht. In juni volgt er een meer uitgebreide trainingsavond voor jeugdleiders.

Meer info: [www.michayoung.nl](http://www.michayoung.nl).

Aanmelden voor de kick-off kan via [www.michanederland.nl](http://www.michanederland.nl).

## REGIOTHEMABIJEENKOMSTEN DIT KONINGSKIND

Dit Koningskind grijpt haar 40-jarig jubileum aan om extra aandacht te vragen voor integratie van mensen met een beperking in onze kerken, ook tijdens de regiothemabijeenkomsten. Tijdens deze bijeenkomsten zal Alle Veltman, oud-medewerker van dit Koningskind en thans werkzaam als psychosociaal therapeut, vanuit zijn ervaring een inleiding verzorgen over hoe beperkingen het kerkelijk leven (kunnen) kleuren. Ook worden

ervaringsdeskundigen geïnterviewd en kunnen de aanwezigen vragen stellen aan een panel van deskundigen.

Data en locaties:

- Dinsdag 28 mei 2013 20:00 - 22:00 uur. Ichthuskerk, Campherbeeklaan 69, 8024 BT in Zwolle;
- Donderdag 30 mei 2013 20:00 - 22:00 uur. Ichthuskerk, Jaap van der Hoekplaats 1, 3067 AG in Rotterdam;
- Dinsdag 4 juni 2013 20:00 - 22:00. SBO de Meerpaal, Koperstraat 4 9743 RW in Groningen.

Ga voor meer informatie en aanmelding naar [www.ditkoningskind.nl](http://www.ditkoningskind.nl).

## SYNODE ERKWB

Op 12 april werd in Oostenrijk de vijfde synode van de Evangelisch-reformierte Kirche Westminster Bekenntnisse (ERKWB) in Oostenrijk en Zwitserland gehouden. Voorzitter was Pfarrer Reinhard Mayer van de ERKWB gemeente te Rankweil.

Alle vijf kerkelijke gemeenten namen deel en deden verslag over hun welstand. Er is sprake van langzame groei. Drs. B.M. Meuleman, predikant van de gemeente te Neuhofen keert in de zomer van 2013 terug naar Nederland en wordt met algemene instemming van zijn dienst als predikant ontheven. Verheugd nam de synode kennis van de officiële erkenning als zusterkerk door GKv en door de Amerikaanse Orthodox Presbyterian Church (OPC). Richtlijnen voor de omgang met zusterkerken werden vastgesteld.

Naar aanleiding van een vraag van de gemeente te Wenen over vrouwelijke diakenen werd besloten dit na de synode in onderlinge contacten te bespreken en het resultaat daarvan op de eerstvolgende synode te presenteren.

Met een delegatie van de Stichting Steun Reformatie Oostenrijk (SSRO) werd ge-

sproken over modernisering van de wijze waarop de SSRO en de ERKWB-gemeenten gezamenlijk de Nederlandse gevers van financiële steun kunnen stimuleren. De sponsoring van specifieke evangelisatieprojecten en presentatie daarvan via internet moeten zorgen voor binding met Nederlanders die bereid zijn donateur van de SSRO te worden.

De volgende synode zal DV op 4 april 2014 te Winterthur bijeenkomen.

## ZOMERSCHOOL STICHTING E&M

De stichting Evangelie & Moslims organiseert in samenwerking met de Arabische Wereldzending en Arab Vision een zomerschool: een week van bezinning en ontmoeting en tegelijkertijd een intensieve studieweek, waarin het geloof en de achtergrond van moslimmedelanders aan de orde komen en de vraag hoe je in Christus' naam iets kunt betekenen voor moslims. Een belangrijk onderdeel is de ontmoeting met moslims zelf. Elk dagprogramma is verdeeld over drie dagdelen

Thema's die aan de orde komen:

- verhouding moslims en christenen
- islamitische geloofsleer en geloofspraktijk
- in gesprek over het evangelie
- moslimvrouwen, moslimjongeren
- de Turkse en Arabische wereld
- mogelijkheden en vormen van getuigenis en dienst onder moslims

De Zomerschool wordt dit jaar gehouden van 17 t/m 23 juni in het gebouw van de De Betteld te Amerongen.

Kosten: € 225,00 incl. maaltijden en overnachting op basis van een 2 of 4 persoonskamer.

Aanmelding via een aanmeldformulier dat kan worden gedownload van de website. Info: [info@evangelie-moslims.nl](mailto:info@evangelie-moslims.nl) of via de website [www.evangelie-moslims.nl](http://www.evangelie-moslims.nl).